

lökköät muistisairaat puheissamme

1

Ikäntyminen vähemmistössä – näkökulmia moninaiseen vanhuuteen

Puheenvuoroon liittyvä väitöskirja

- ▶ Viinisalo-Heiskanen, Leena (2020): *Kun oma tupa ja oma lupa haurastuvat. Tutkimus iäkkäiden muistisairaiden asumisesta ja toimijuudesta*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 231. Joensuu: University of Eastern Finland.
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/23419/urn_isbn_978-952-61-3447-5.pdf.

Esityksen sisältö

- ▶ Tutkimusaineiston esittely lyhyesti
- ▶ Tutkimuskohteena olevien nimeämisen tulokset
  - ikä
  - muistisairaus
- ▶ Esimerkkejä kohderyhmän nimeämisen muutoksista
- ▶ Muita nimeämistapoja
- ▶ Kohderyhmän nimeäminen
  - lehtileikeaineistossa
  - arkkitehtien puheissa
- ▶ Miten nimesin kohderyhmän tutkimuksessani
- ▶ Yhteenveto
- ▶ Lähteet

Tutkimusaineisto

- Tutkimukseni varsinaisena tutkimusaineistona käytin **iäkkäiden muistisairaiden haastatteluja, arkkitehtien haastatteluja** sekä **eri lehdistä kerättyjä lehtileikkeitä**.
(Haastattelut tein vuosina 2005 ja 2006, lehtileikkeet olivat vuosilta 1999-2006)
- Toissijaisena aineistona **olivat muistisairaiden haastattelujen yhteydessä tekemäni havainnoinnit, tutustumiskäynnit hoitokodeissa, tutkimusprosessin aikana tekemäni tutkimuspäiväkirjamerkinnät sekä iäkkään ystävän muistisairauden etenemisestä (2009-2014) tekemäni havainnot**.
- -> asumisen suunnittelun, lehtikeskustelun ja muistisairaiden oma näkökulma

Ikä nimeämisen perusteena

- Olivatko tutkimuksen kohteena olleet haastatellut vanhuksia?
- Miten he itse puhuivat omasta iästään?
- Miten arkkitehdit ja lehtileikeaineisto nimesi tutkimuksen kohteena olevat iän perusteella?

Muistisairaus nimeämisen perusteena

- Miten 2000-luvun Suomessa julkaistuissa valtakunnallisissa asuntopoliittisissa ohjelmissa ja selvityksissä nimetään kohderyhmänä olevat asukkaat?

Kohderyhmän nimeämisen muutos valtakunnallisissa asuntopoliittisissa ohjelmissa ja selvityksissä ajalla 2004-2008

- Hallituksen asuntopoliittinen ohjelma vuosille 2004-2006 (Ympäristöministeriö 2004):
  - lisätukea esimerkiksi *vanhusten ja dementikkojen* asuntotilanteen helpottamiseen
- Vastaava ohjelma vuonna 2008 (Ympäristöministeriö 2008):
  - tuki kohdennettiin *muuta heikommät elämän edellytykset omaaville ryhmille* kuten *huonokuntoisille vanhuksille*

Kohderyhmän nimeämisen muutos valtakunnallisissa asuntopoliittisissa ohjelmissa ja selvityksissä ajalla 2008-2017

- Valtion asuntorahaston (ARA) hankevalinnassa etusijalle asetettiin muiden erityisryhmien ohella *muistihäiriöisten vanhusten* asuntohankkeet (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2008).
- Ikääntyneiden asumisen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2013—2017 (Ympäristöministeriö 2013) painotettiin puolestaan *muistisairautta sairastavien ja fyysisesti erittäin huonokuntoisten iäkkäiden* asumisen kehittämistä.

Kohderyhmän nimeämisen muutos valtakunnallisissa asuntopoliittisissa ohjelmissa ja selvityksissä ajalla 2019-2022

- Osana vuonna 2019 julkaistun hallitusohjelman uutta ikäohjelmaa esitettiin toteutettavaksi erillinen *ikääntyneiden* asumisen toimenpideohjelma, jossa *muistisairaiden* erityistarpeet otetaan huomioon (Valtioneuvosto 2019, 52).
- Ympäristöministeriö (2020) on toteuttanut esitetyn *ikääntyneiden* asumisen toimenpideohjelman vuosille 2020—2022

Kohderyhmän nimeämisen muutos valtakunnallisissa asuntopoliittisissa ohjelmissa ja selvityksissä ajalla 2004-2022

- Ohjelmista on havaittavissa toisaalta ikään liittyvät puhetapojen muutokset: *vanhukset* on vuosien myötä korvattu *huonokuntoisilla vanhuksilla* ja edelleen *erittäin huonokuntoisilla iäkkäillä ja ikääntyneillä*.
- Toisaalta on havaittavissa myös muistisairauteen liittyvät puhetapojen muutokset: *dementikot* on korvattu ensin *huonokuntoisilla vanhuksilla* ja myöhemmin *muistihäiriöisillä vanhuksilla, muistisairautta sairastavilla ja muistisairailla*.

Muita nimeämistapoja

- Kirjallisuudessa (esim. erilaiset hoito-oppaat) ja arkikielessä puhuttiin myös
  - *dementoituneista, dementiasta*
kärsivistä, dementiaoireisista
  - jonkin verran on myös puhuttu *seniileistä* ja *muistamattomista*.

Kohderyhmän nimeäminen lehtileikeaineistossa

- käyttämässäni lehtileikeaineistossa mainittiin *dementiasairas* (Koillissanomat 7.3.2003, 1*), *dementikko* (esimerkiksi Helsingin Sanomat 15.4.2006, 7), *muistihäiriöiset ja muistiongelmista kärsivät vanhukset* (Helsingin Sanomat 1.5.2005, 1) sekä *muistamattomuuteen taipuvainen vanhus* (Helsingin Sanomat 9.1.2006, 5).

*Viimeinen numero viittaa käyttämiini lehtileikekansioden numeroon. Lehtileikkeiden kerääjä oli numeroinut kansiot aikajärjestykseen 1—10.

Kohderyhmän nimeäminen arkkitehtien puheissa

- Iäkkäät muistisairaat ihmiset olivat haastattelemilleni arkkitehdeille lähes tuntematon asukasryhmä.
- Arkkitehdit puhuivat sairaudesta *dementiana* ja iäkkäistä *dementoituneina* sekä myös *dementikkoina*. *Muistisairaista* he eivät puhuneet. Myös minä haastattelijana puhuin *dementoituneista*. Nämä ilmaisut olivat tyypillisiä tuon ajankohdan puhetavoille ja niitä käytettiin yleisesti arkikielessä, tutkimuksissa (esim. Erkinjuntti 2001) ja kuten edellä tuli esille myös valtakunnallisissa poliittisissa ohjelmissa (ks. esim. Ympäristöministeriö 2004).

Nykyiset nimeämistavat

- Tutkimuksissa muistisairauteen sairastuneita nimetään nykyisin *muistisairaiksi* ja sairaus *muistisairaudeksi* (aiemmin käytetty *dementia* ei sairaus vaan sairauden oire)
- Erityisesti *dementikko*, *seniili* ja *dementiasta kärsivä* ilmaisujen käyttäminen on todettu epäsopivaksi niiden kielteisyyden ja erottelevuuden vuoksi
- Englanninkielisissä tutkimuksissa käytetään useimmiten *people with dementia* -ilmausta

Miten nimesin kohderyhmän tutkimuksessani

- Pyrkimyksenäni oli nimetä kohderyhmä siten,
  - että ihmisen omalle subjektiivudelle ja toimijuudelle jäisi tilaa
  - ettei ilmaisu olisi liian sairauskeskeinen -> *minulla on - ilmaisuuden käyttäminen (Estroff 1993)*
(vrt. haastattelusitaatti “... ihan voin vappaasti puhua siitä, että mulla on se Alzheimerin tauti.” (EK1))
- Käytöstä aiheutui monimutkaisia ja vaikeita lauserakenteita -> käyttöön vain joissain tutkimusraportin kohdissa

Miten nimesin kohderyhmän tutkimuksessani

- Koska tutkimus tarvitsee käsitteet, hyväksyin muistisairas -käsitteen tutkimukseeni
- Puhuin myös *vanhoista* tai *iäkkäistä ihmisistä, joilla on muistisairaus, muistisairauteen sairastuneista, muistisairauden kanssa elävistä vanhoista tai iäkkäistä ihmisistä sekä dementoituvista (aineistolähtöisesti)*. Käytin myös pelkästään ilmaisuja *iäkkäät* tai *vanhat ihmiset*.

Yhteenveto

- Tutkimustyöni aikana havainnollistui hyvin, miten vanhuutta ja erityisesti muistisairaita koskeva kielenkäyttö on Suomessa muuttunut sekä julkisessa puheessa että tutkimuksissa ja myös arkikielessä vuosien aikana
- Omalla tutkimuksellani – jo tarkkaan harkitulla kohderyhmän nimeämisellä - pyrin osaltani herättämään myönteistä keskustelua muistisairaista asukkaina ja toimijoina usein edelleen lähes pelkän negatiivisen puheen rinnalle.

Lähteet

- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (Ara) (2008): ARA-tuotanto vuonna 2007. 28.2.2008. Selvityksiä 1/2008.
- Erkinjuntti, Timo; Alhainen, Kari; Rinne, Juha ja Soininen, Hilikka (toim.) (2001): Muistihäiriöt ja dementia. Kustannus Oy Duodecim. Hämeenlinna.
- Estroff, Sue (1993): Identity, Disability, and Schizophrenia: The Problem of Chronicity. In Shirley, Lindenbaum ja Margaret Lock (eds.) Knowledge, Power and Practice: The Anthropology of Medicine and Everyday Life. University of California Press. Berkeley (Calif.), 247—286.
- Valtioneuvosto (2019): Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Osallistava ja osaava Suomi- sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 23. Helsinki.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 31.10.2019.
- Viinisalo-Heiskanen, Leena (2020): Kun oma tupa ja oma lupa haurastuvat. Tutkimus iäkkäiden muistisairaiden asumisesta ja toimijuudesta. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 231. Joensuu: University of Eastern Finland.
https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/23419/urn_isbn_978-952-61-3447-5.pdf

Lähteet

- Ympäristöministeriö (2004): Hallituksen asuntopoliittinen ohjelma vuosille 2004—2006. Ympäristöministeriön moniste 126/2004. Ympäristöministeriö, asunto- ja rakennusosasto. Helsinki.
- Ympäristöministeriö (2008): Hallituksen asuntopoliittiset ohjelmat. Valtioneuvoston asuntopoliittinen toimenpideohjelma. Helsingin seudun aiesopimus. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Ympäristöministeriön raportteja 15/2008. Helsinki.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/41379/YMra15_2008_Hallituksen_asuntopoliittiset_ohjelmat.pdf?sequence=2. pdf. Viitattu 8.11.2021.
- Ympäristöministeriö (2013): Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma vuosille 2013—2017. Valtioneuvoston periaatepäätös 18.4.2013. Helsinki.
<https://docplayer.fi/18228075-Ikaantyneiden-asumisen-kehittamisohjelma-2013-2017.html>. Viitattu 8.11.2021.
- Ympäristöministeriö (2020): Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma vuosille 2020—2022.
https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Ikaantyneiden_asumisen_toimenpideohjelma_FI-52565ACB_21A7_4EB5_B5E1_99651279528D-159518.pdf/. Viitattu 8.11.2021

Kiitos!